

vybraných oblastí naší nejen verbální kultury. Kniha obsahuje anglická resumé všech příspěvků, širší seznam literatury, medailonky autorů a v textu množství barevných a černobílých příloh a fotografií.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Jorg Baberovski (Jörg Baberowski), VRAG JESTĚ VEZDĚ. STALINIZM NA KAVKAZE. Rossijskaja političeskaja enciklopedija, Moskva 2010, 856 s.–

Nemůže být pochyb o tom, že stalinská éra v dějinách SSSR byla, je a ještě dlouho bude námětem řady odborných vědeckých disputací. Jedním z důkazů neutuchajícího zájmu o danou dobu je právě recenzovaná publikace. Bezmála tisícistránková práce z pera Jörga Baberowského, předního německého specialisty na východoevropský region, zaujme velmi snadno. Je to dáno jednak samotným jménem autora, které je dlouhodobě zárukou kvalitních textů, jednak zařazením do prestižní a renomované ruské historické řady Historie stalinismu. Ta si za posledních deset let vydobyla vysoké renomé nejen na domácí ruské scéně, ale je platformou i pro publikování zásadních textů zahraničních „sovětologů“. Kniha s příznačným názvem *Nepřítel je všude. Stalinismus na Kavkaze* podává primárně v historické perspektivě plastický obraz vývoje kavkazského regionu v relativně dlouhém časovém úseku, od 20. let 19. století až po 30. léta 20. století.

Dílo postavené na bohatém (mnohdy jedinečném) archivním materiálu je členěno do devíti základních kapitol. V první části autor analyzuje zrození

nacionalismu v Zakavkazsku v průběhu 19. století. Velmi přesvědčivě a poutavě vykresluje tamní poměry, které se do příchodu Rusů řídily islámskou tradicí. Počátek změn vedoucích k formování nových kolektivních identit (zejména etnicity) klade jednoznačně do souvislosti s bouřlivým rozvojem – na místní poměry – městských center (zejména Baku, Tiflis), tedy s urbanizací. Se stejnou bravurou autor líčí válečné události a následně měsíce „nezávislosti“ po říjnové revoluci roku 1917, které jen prohloubily napětí mezi nejrůznějšími zájmovými skupinami. Dobyť Kavkazu bolševiky na konci občanské války a následné vytvoření Zakavkazské sovětské federativní socialistické republiky pak uvozuje samotné jádro práce, které představují kapitoly o sovětizaci Ázerbájdžánu. Zde autor věnuje největší pozornost tzv. kulturní revoluci, která měla od základu proměnit tehdejší tradiční muslimskou společnost. Analyzuje mimo jiné postavení žen v místních komunitách, jejich „násilnou“ emancipaci, boj s negramotností, potíže bolševiků s muslimskými „přežitky“ ohledně rodinného práva či záměnu arabsko/perského písma za latinku. Přístup bolševiků snad nejlépe ilustruje výrok prvního tajemníka komunistické strany Ázerbájdžánu, který velmi expresivně hájil kulturní revoluci: „Nepřítel je všude. Nepřítel je v kině, v divadle. Nepřítel je ve školách, v úřadech, v literatuře... Nepřítel je prostě všude.“

Baberowského analýza mnohovrstevné bolševické národnostní politiky ve velmi jasných barvách ukazuje její rozporuplnost a účelovost. Jak jinak si vysvětlit na první pohled protichůdné jednání příslušných sovětských orgánů,

keré na jedné straně masivně (zejména finančně) podporovaly lokální „národní“ tradice (proces tzv. korenizacije – „ponárodnění“), na druhé straně stejně vehementně prosazovaly splynutí v jediném dělnickém třídním moři? Ázerbájdžán představoval pro sovětskou moc bránu do Orientu, muslimského světa „národu Východu“. Skrze něj se bolševický režim snažil získat aureolu ochránce „utiskovaných národů“ i u dalších turkických populací dané oblasti. Národnostní politika se tak stala hlavní ideologickou zbraní očekávané světové revoluce. I když se tato revoluce nedostavila, patřila národnostní otázka nadále k výkladním skříním režimu.

Shrneme-li, nezbyvá než konstatovat, že jednotlivé kapitoly jsou přehledně strukturované a informačně hutné. Nesporným kladem knihy je i autorova „národní“ neutralita, která by sice měla být ve vědecké práci samozřejmostí, ale mnohá témata sovětských dějin (zejména související s národnostní problematikou) vyvolávají speciálně v postsovětských historiografických silné vášně.

Co říci závěrem? Recenzovaná publikace představuje jednoznačně dosavadní autorův publikační vrchol a to i přesto, že v ní shrnuje a rozpracovává řadu svých předešlých dílčích studií a textů věnovaných bezesbytku prostoru bývalého SSSR. Kniha Jörga Baberowského by tak rozhodně neměla uniknout pozornosti přinejmenším etnologů, politologů, historiků. Rozhodně se totiž nejedná o tuctovou publikaci, kterých v posledních letech vyšly na dané téma stohy. Řemeslně kvalitně zpracované dílo bez zjevných slabin je navíc velmi čtivé.

František Bahenský (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Dana Bittnerová – David Doubek – Markéta Levínská, FUNKCE KULTURNÍCH MODELŮ VE VZDĚLÁVÁNÍ. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2012, 308 s.–

Vzdělávání Romů je vedle bydlení, zaměstnanosti a zdraví čtvrtou oblastí, jejíž úroveň je dlouhodobě sledována ve všech sociálních programech zaměřených na integraci Romů v České republice. V poslední době se právě vzdělávání romských dětí a mládeže stalo jakýmsi politickým zaklínadlem, které má ambiciózní cíl vymanit prostřednictvím vzdělání Romy ze života na okraji společnosti. Má vzdělání skutečně tak zázračnou moc? Proč běžné edukační programy aplikované na romské žáky nepřinášejí uspokojivé výsledky? Jak řešit konfliktní situace mezi rodiči a školou, a proč k nim vůbec dochází? Recenzovaná publikace se pokouší odpovědět nejenom na tyto, ale i další důležité otázky související se vzděláváním kulturně odlišné minority žijící v majoritním prostředí. Autoři se rozhodli zabývat se tématem z pozic sociální antropologie a aplikovat na problematiku výzkumu vzdělávání Romů teorii kulturních modelů. Sociálněantropologická perspektiva vnesla do již zaběhnutých klišé v hodnocení nedostatečné úrovně romského vzdělání nový vhled a přinesla pozoruhodné závěry.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, z nichž každá je tematicky i autorsky odlišná. Přestože autoři sdíleli stejný terén kdesi v západních Čechách (názvy lokalit jsou zašifrovány) a vycházeli ze stejných dat, úmyslně zachovávali v intencích antropologického pojetí výzkumu interpretační různost svých pohledů a neuchýlili se ke konstrukci jednoho homogenního